

Makale / Article

Makale Gönderim Tarihi: 1 Ekim 2020

Makale Kabul Tarihi: 11 Ocak 2020

Mekke'nin Fethi'nden önce ve Sonra Meydana Gelen Olaylar Işığında Ashâbu'ş-Şecere ve Müellefe-i Kulûb Tanımlaması

Gülgün Uyar*

Özet

Mekke, tevhidin merkezi olarak kurulmuştur. Hz. İbrâhim, Kâbe'nin temellerini bir İslâm mâbedi olarak atmıştır. Hz. İbrâhim'in bütün insanlara yönelik çağrısı ile Kâbe, hac ibadetinin ifâ edildiği bir Haram Mescid'e dönüşmüştür. Nebilerin sonuncusu Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'de doğmuş, orada resûl olmuş ve İslâmiyet'i Mekke'de tebliğ etmeye başlamıştır. "es-Sâbikûn el-evvelûn" olarak nitelenen en güçlü müslümanlar Mekkeliler ve hicretten sonra ensâr arasından çıkarken, en azılı müşrikler de Mekkeliler olmuştur. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonraki süreç; Hz. Peygamber'in Mekke'yi fethederek, bu haram beldeyi tekrar İslâm'a açmak için verdiği mücadeleye sahne olmuştur. Mekke'nin fethini adım adım mümkün hâle getiren gelişmeler ve fetihden sonra ortaya çıkan ortam açısından bakıldığında ashâbu'ş-şecere ve müellefe-i kulûb, değerlendirilmeye tâbi tutulması gerekli iki topluluk olarak kendisini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekke, fetih, ashâbu'ş-şecere, müellefe-i kulûb.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı,
guyar@marmara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0836-770X>.

The Description of “ashāb al-shajarah” and “muallafa al-qulūb” in the view of the Events before and after the Conquest of Mecca

Abstract

Mecca was established as the centre of “*tawhīd*”. Prophet Abraham laid the foundation of Qa’ba as an Islamic sanctuary. With the appeal of Abraham to all the human beings, it has been transformed into a “grand mosque (*al-masjid al-haram*).” Muhammad, as the last prophet, was born in Mecca, assumed the prophethood there and began to propagate the message in this holy city. Both the first supporters of the message (believers) and the opponents (disbelievers) came from Mecca. After migration to Madina, by conquering Mecca, the Prophet turned this land of disbelief to the holy ground for all the Muslims. Looking at the events after the conquest of Mecca necessitates the evaluation of “*ashāb al-shajarah*” and “*muallafa al-qulūb*” as two important distinct groups.

Keywords: Mecca, *fath*, *ashāb al-shajarah*, *muallafa al-qulūb*.

Giriş

“Sen ne hoş beldesin. Seni ne kadar seviyorum! Eğer kavmim beni buradan çıkmaya mecbur etmeseydi, senden başka bir yerde ikâmet etmezdim.”¹ Bu sözler, Mekke’den Medine’ye hicret yolculuğuna çıkan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) ağzından Mekke’ye hitaben serdolanmıştı. Mekke’den zorla çıkarılacağı daha nübüvvetinin ilk günlerinde Varaka b. Nevfel (ö. 610 [?]) tarafından kendisine haber verilmişti.² Hicret gecesi (26 Safer/9 Eylül 622 Perşembe) ana vatanından mecburiyet tahtında ayrılışından duyduğu üzüntüyü dile getirirken bir mânâda nazarı doğduğu topraklarda kalmıştı. Artık dâimî ikâmet yeri olarak benimseyeceği Medine, İslâm’ın hürce yaşanacağı son Nebî’nin şehri olarak şekillenecekti. Mekke’ye tekrar avdeti ise ancak bir fetih olarak adlandırılabilirdi.

Asr-ı saâdette on sene süren Medine dönemi Mekkeli müşriklerle karşılıklı meydana gelen mücadelenin safhalarına sahne oluşturmuştur. Bu mücadele Medine önlerinde ve civarında Bedir (17 Ramazân 2/14 Mart 624 Cuma), Uhud (7 Şevvâl 3/23 Mart 625 Cumartesi) ve Hendek (7 Şevvâl-1 Zilkâde 5/1-24 Mart 627) gazveleriyle kıyasıya devam etmiş ve nihayetinde Resûlullâh’ın belirlediği istikâmet ve müslümanların dirâyetli duruşları Kureyş’in gittikçe güç kaybına uğraması neticesini de beraberinde getirmiştir. Kureyş ve onun ahzâbı Hendek günü zuhûr eden fırtınanın ve görünmeyen orduların önünde³ savrulup arkalarına bakmadan Medine savunma hattındaki siperlerini terk ettiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v.) “Müşriklerle, artık biz harb edeceğiz; onlar bize karşı savaşamayacaklar”⁴ buyurmuş ve bir mânâda müslümanların hedefini Mekke olarak ilân etmiştir.

Hz. İbrâhim tarafından tevhidin merkezi ve ibadetin kiblesi kılınan Beyt-i atîk’i⁵ azîm bir zulüm olan şirkten⁶ arındırmak ve Mescid-i Harâm’ı neces müşriklerden⁷ temizlemek üzere artık Hz. Peygamber ve müslümanlar ile Mekke arasındaki engeller bir bir aşılıp bulunuyordu. Resûlullâh’ın Mekke’ye kutlu yürüyüşü ise bir ulu rüyâ ile başlamış oldu. Hicretin 6. yılına gelindiğinde Zilkâde ayının ilk günlerinde (Mart 628) Hz. Peygamber, gördüğü bu rüyâ üzerine umre yapmak maksadıyla Mekke’ye gitme niyetinde olduğunu ashâbına açıklamıştı.

1 Tirmizî, “Menâkıb”, 392. Not: Mekke, Bekke, Mescid-i Harâm, Kâbe ve Zemzem hakkındaki âyet ve hadislerle dâir yayınlanmamış çalışmasından istifade etmemize imkân veren Ahmet Sarıkaya Hocamız’a teşekkürlerimizi takdim ederiz.

2 İbn Hişâm, I-II, 238.

3 Ahzâb 33/9.

4 Buhârî, “Meğâzi”, 29.

5 Hac 22/25-29.

6 Lokmân 31/13.

7 Tevbe 9/28.

Fetih sûresinin 27. âyet-i kerîmesinde Resûlullâh'ın gördüğü rüyaya şu şekilde işaret edilmektedir:

“Andolsun, Allah, Resûlünün rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi.”⁸

Böylece Mekke'ye doğru başlatılan bu kutlu yürüyüş fethin de muştusu olmuştu. Bilindiği şekliyle; Mekke'nin fethi bir sürecin neticesidir. Bu süreç Cebrâil'in (a.s.) getirdiği müjde üzerine fetih kelimesinin ilk kez Resûlullâh tarafından Hudeybiye günü tebliğ edilmesi ile başlamıştır.

Fetih Yürüyüşü ve Ashâbü'ş-Şecere

Resûlullâh'ın çağrısı üzerine ashâb sevinç içerisinde umre yapma niyetiyle Zilkâde ayının başında Pazartesi günü bin beş yüz kişilik bir kafilâ hâlinde yola çıktılar. Üzerlerinde sadece yol emniyetini temin etmek maksadıyla hafif silahlar bulunuyordu. Yanlarına kurbanlık yetmiş deve almışlardı. Ümmü Seleme (r.anhâ) da Hz. Peygamber'e refakat etmekteydi. Medinelilerin mîkat mahalli olan Zül-Huleyfe'de ihrâma girildi ve telbiyeler okunup develere nişanlar vuruldu. Ancak Mekke'ye yaklaşık 100 km. mesafede bulunan Usfân'a geldiklerinde, Mekkelilerin kendilerini şehre sokmamak için tedbir aldıklarını öğrendiler. Müslümanlar ilerleyişlerini sürdürürken Resûlullâh'ın devesi Kasvâ'nın çökmesi ve bir daha hareket etmemesi üzerine Mekke'nin batısında Cidde yolu üzerinde bulunan Hudeybiye'de konaklamış oldular. Resûlullâh “Kasvâ'yı Fil'i Mekke'ye girmekten alıkoyan durdurdu” buyurarak, “*Allah'a yemîn ederim ki; Allah'ın haremîni tâzîme dâir bana ne önerirlerse kabul ederim*” sözleriyle de Mekkeliler'le savaş niyetinde olmadıklarını açıklamıştı.

Hiz. Peygamber sadece Kâbe'yi ziyaret etmek ve umre yapmak yönündeki isteklerini beyan etmek üzere Mekke'ye elçi göndermesine ve Kureyş tarafından gelen elçilere de durumu izah etmesine rağmen görüşmelerden olumlu bir sonuç almak mümkün olmadı. Hatta Resûlullâh'ın elçisi Hz. Osman Mekke'de alıkonuldu. Bu gelişmeler neticesinde ve bilhassa Hz. Osman'ın öldürüldüğüne dâir bir şâyianın yayılması üzerine “*Artık muharebe yapmadan dönmeyiz*” buyuran Resûlullâh (s.a.v.) orada mevcut bir Semüre ağacının altında “ölünceye kadar sâbit ber-kadem olup asla kaçmayacaklarına” dâir ashâb-ı kirâmdan bey'at aldı. Seleme b. Ekva', o gün ölmek üzere bey'at ettiklerini söyler.⁹ Artık; Fetih sûresinde, 18. âyette işaret edilen bu bey'at Rıdvân Bey'ati, bu bey'ate iştirak

8 Fetih 48/27.

9 Buhârî, “Cihâd”, 1243.

etmiş bulunan ashâb da ashâbü's-şecere olarak anılacaktır:

“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bey'at ederlerken inananlardan râzî olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih nasip etmiştir.”¹⁰

Bu âyet-i kerîmede bildirildiği üzere; Allah Teâlâ, Hudeybiye'de her hâl ve şartta Hz. Peygamber'a bağlı kalmak ve fi-sebilillâh her türlü mücadelede cânlarını ortaya koymak hususundaki sarsılmaz sadâkatlerini ve şüpheye mahal bırakmayan kararlılıklarını söz konusu ağacın altında ikrâr eden ashâb-ı kirâmdan râzî olduğunu açık bir şekilde beyan etmiştir. Ayrıca bu bey'at; “*Sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir*”¹¹ şeklindeki âyet-i kerîmede buyrulduğu üzere doğrudan Allah'a yapılmış bir bey'at olarak bildirilmiştir. Bu bey'atte hazır bulunan ve Allah'ın elinin onların elleri üzerinde olduğu zikredilen mü'minler, bu tutumlarına karşılık ilâhî bir lutfu mazhar olmuşlar ve azîm bir ecirle mükâfatlandırılacaklarına dair bir müjdeyle taltif edilmişlerdir.

Sahâbe-i kirâm kendi içlerinde İslâm'a girişteki öncelik, Bedir ashâbından olmak, bütün gazvelere iştirak etmiş bulunmak gibi bazı kıstasları önemserlerdi. Hâlid b. Velid, Mûte savaşında Hz. Peygamber'in tayin ettiği komutanların sırayla şehîd olmaları üzerine Ensâr'dan Sâbit b. Erkâm tarafından sancak kendisine teslim edilmek suretiyle komutanlığa davet edildiği zaman “Sen bu vazifeye benden daha lâyıksın. Yaşın benden büyük. Üstelik Bedir'e katılanlardansın”¹² diyerek bu husustaki edeb ve dikkatini ortaya koymuştur. Bizzat Hz. Peygamber de, ashâbın geçmişte İslâm'a olan desteklerini ve en azından düşmanlık etmemelerini olumlu bir değerlendirme ölçütü olarak açıklamıştır. Huneyn ganimetlerinin dağıtımında zevi'l-kurbâ hissesini taksîm ederken kendisiyle akrabalık dereceleri aynı olan Hâşimoğulları ile Muttaliboğulları'na hisse veren Hz. Peygamber, Abdüşems ve Nevfeloğulları'na pay ayırmamıştı. Bunun sebebini öğrenmek isteyen Hz. Osman ve Cübeyr b. Mut'im'e “*Hâşimoğulları ve Muttaliboğulları aynı şeydir; onlar Câhiliye devrinde ve İslâm'da beni terk etmediler*” şeklinde cevap vermiştir.¹³

Sahâbe neslinin fazilet bakımında en ön safta olanları Kur'ân-ı Kerim'de es-sâbikûn el-evvelûn olarak tavsif edilmişlerdi:

“İslâm'ı ilk önce kabul eden (es-sâbikûn el-evvelûn) muhâcirler ve ensâr ile,

10 Fetih 48/18.

11 Fetih 48/10.

12 Vâkîdî, II, 763.

13 Buhârî, “Farzu'l-humus”, 17.

iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan râzî olmuş; onlar da O'ndan râzî olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır.”¹⁴

Âyet-i kerîmede “es-sâbikûn” ifâdesi ile tam olarak sahâbîlerin genel olarak hangi dönemlerine işaret edildiği konusunda ihtilâf olmakla birlikte en geç Hudeybiye musâlahasına kadar müslüman olup burada bey’at eden ashâbü’ş-şecere topluluğunun kastedildiği hususunda icmâ oluşmuştur. Hatta Hadîd sûresinin “*Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allahındır. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı (cenneti) vadetmiştir. Allah bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır*” şeklinde beyan olunan 10. âyeti ile bağlantılı düşünüldüğünde âyette geçen fetih kelimesi ile Hudeybiye sulhunun de kastedildiği kabul edilmiştir. Bu takdirde; “a’zamu derece” ifadesiyle Hudeybiye bey’atine katılanlar yani ashâbü’ş-şecere, es-sâbikûndan kabul edilmiş olurlar.¹⁵

Hadîs âlimleri de sahâbeyi tabakalara göre sınıflandırdıklarında söz konusu kıstasları gözeterek bir ayrıma gitmişlerdir. Hâkim en-Nîsâbü’rî’nin (ö. 405/1014) on ikili taksîmi bu konuda mühim bir örnek teşkil eder. Bu taksîm şöyledir: “1. Mekke’de erken dönemde müslüman olanlar. 2. Dârünnedve mensupları. 3. Habeşistan’a hicret edenler. 4. Birinci Akabe Bey’atı’na katılanlar. 5. İkinci Akabe Bey’atı’na katılanlar. 6. Mekke’den Medine’ye göç eden ilk muhacirler. 7. Bedir Gazvesi’ne katılanlar. 8. Bedir Gazvesi ile Hudeybiye Antlaşması arasında hicret edenler. 9. Bey’atü’r-rıdvân’a katılanlar. 10. Hudeybiye Antlaşması ile Mekke’nin fethi arasında hicret edenler. 11. Mekke’nin fethi günü müslüman olanlar. 12. Mekke’nin fethi ve Vedâ haccı sırasında Hz. Peygamber’i gören çocuklar.”¹⁶

Rıdvân bey’atine iştirak eden ve fazîletleri bu şekilde tebcil edilen ashâba karşılık Mekke’li muannid müşrikler, inkârcı olduklarını bir daha ispat ederek müslümanları Mescid-i Harâm’ı ziyaretten ve ibadet maksadıyla adanan kurbanlıkları yerlerine ulaştırmaktan alıkoyma cür’eti göstermişlerdir. Resûlullâh ise; Mekke’deki mü’min erkeklere ve kadınlara zarar verebileceklerini hesap ederek Mekke’nin üzerine yürümekten sakınmış ve Allah’ın rahmetine ilticâ etmiştir.¹⁷ Müşriklerin kalplerinde Câhiliye taassubu yerleşik hâle gelmişken

14 Tevbe 9/100.

15 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, VI, 4735. Ayrıca bk. Mehmet Efendioğlu, “Sâbikûn”, *DİA*, XXXV, 344-345.

16 Mehmet Efendioğlu, “Sâbikûn”, *DİA*, XXXV, 344-345.

17 Fetih 48/25; Hac 22/25.

Allah, Peygamberine ve inananların üzerine sekînesini indirmiş ve onların takvâ sözü üzerine olmalarını sağlamıştır.¹⁸ Nebîlerinin etrafında kenetlenen müslümanların bu kararlı tutumları ise Mekkeliler'in gözünü korkutacak şekilde derin bir tesir oluşturmuş ve bir sulh anlaşması yapmak üzere kendilerini Hz. Peygamber'in huzurunda bulmuşlardır.

Mekkeliler'i temsilen gelen heyet içerisinde Süheyl b. Amr (ö. 18/639), Mikrez b. Hafs ve Huveytıb b. Abdüluzâ (54/674 [?]) bulunuyordu. Hudeybiye anlaşması olarak anılacak bu sulhun şartları şöyle belirlendi: 1. İki taraf on yıl süreyle birbirleriyle savaşmayacaklar. 2. Hz. Osman iâde edilecek. 3. Bir Medineli Mekke'ye ilticâ ederse geri verilmeyecek; ancak velisinin izni olmadan Medine'ye ilticâ eden Mekke'li geri iâde edilecek. 4. Müslümanlar bu sene Mekke'ye girmeden geri dönecekler ve gelecek yıl umre maksadıyla gelip şehirde üç gün süreyle kalabilecekler. 5. Diğer Arap kabileleri, taraflardan istedikleri ile ittifak yapabilecekler. 6. Bu şartlara taraflarla müttelik olan diğer kabileler de uyacaklar.

Hudeybiye anlaşması ile Mekkeliler'in saldırganlığının önüne geçilmiş olup İslâmiyet'i yaymak için müslümanların bölgede daha rahat hareket etmelerinin önü açılmış oldu. Ayrıca gelecek sene umre için Mekke ziyaret edilebilecekti. Ancak Hz. Peygamber Mekke ile aralarındaki saldırmazlık anlaşması yapıldığı sırada, gönlü razı olmamakla birlikte Kureyşliler'in ısrarı üzerine bazı maddeleri kabul etmek zorunda kalmıştı. Bunlardan birincisi niyet ettikleri umre ibadetlerini edâ etmeden geri dönmek mecburiyetinde olmalarıydı. Bu kadar yakına gelmişken Kâbe'nin ziyaret edilemeyecek olmasını ashâb-ı kirâm içlerine sindirememişlerdi. Diğer madde ise müslüman olan ve fakat velisinin izni olmadan Medine'ye hicret ve ilticâ eden Kureyşliler'in geri iâdesi şartı idi. Tam o sırada; müslüman olduğu için Mekke'de hapis tutulan Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel (18/639 [?]), kaçıp gelmiş ve Hz. Peygamber'e sığınmıştı. Resûlullâh, ne kadar ricâda bulunsa da müşrikler anlaşma gereği Ebû Cendel'in iâdesi hususunda diretiler ve Ebû Cendel geri gönderildi. Bu iâde müslümanlar arasında huzursuzluğa sebep olmuştu.

Şurası bir gerçek ki; Hz. Peygamber umum maslahatı gözeterek bu maddeleri kabul etti. O gün orada bulunan sahâbîler, başta Hz. Ömer olmak üzere Hudeybiye anlaşmasının ilgili maddelerinin kabulüne, Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel'in iâdesine, Kâbe'yi ziyaret edip umre yapmadan oldukları yerde kurbanlarını keserek ihramdan çıkmalarına hemen hüsn-i kabul gösteremediler. Resûlullâh dönüş yolunda nâzil olan âyetlerle bu adımı feth-i mübînin ilk adımı olarak bildirdiğinde ve müslümanlara yakın bir fethi müjdelediğinde ise yaptıkları bu anlaşma ile fetih arasında bir bağ kuramadılar. Ancak Hz. Peygamber Hazretleri,

18 Fetih 48/26.

büyük fethine giden yolda taşların yavaş yavaş döşendiğine işaret etmişti. Önce umre ziyaretine niyet, sonra Rıdvân Bey'ati, ardından Hudeybiye anlaşması ve ardından yaklaşık yirmi aylık zaman diliminde meydana gelen olaylar (Mekke'den kaçıp Medine'ye ilticâ eden ve fakat anlaşma gereği Hz. Peygamber tarafından Kureyş'e iade edilen Ebû Basir Utbe b. Esid b. Cârîye es-Sekafi'nin (ö. 6/628) kendisini Mekke'ye götürülen görevlilerin elinden kaçıp Mekke ile Şam arasında İsa adlı mevkie yerleşerek Kureyş kervanlarına geçit vermemesi üzerine Kureyşli müşriklerin müslüman olanların geri iadesi maddesini kendiliklerinden iptal etmeleri, Hayber'in fethi ile yahudi tehlikesinin Arap yarımadasında tamamen sonlandırılması, çevre devletlere ve emirliklere İslâmiyet'e davet mektupları gönderilmesi, ertesi yıl umre ziyaretinin edâ edilmesi, Bizans'a karşı koyulan Mûte Gazvesi'nde artık müslümanların bölgede önemli bir güç hâline geldiklerinin gösterilmesi) Mekke'yi Allah Resûlü'nün fethine adım adım açmıştı. Mekke'li müşrikler başlarını önlerine eğmiş vaziyette artık savunmasızlardı. Elleri ve kolları bağlanmış bir hâlde başlarını geleceği beklemekten başka yapabilecekleri herhangi bir şey kalmamıştı. Fetih artık mübin olmuş, apaçık bir şekilde yüzünü göstermişti. Fetih artık başlamış; fâtihterin yola çıkma zamanı erişmişti.

Hudeybiye Anlaşması Bozuluyor

Medine döneminin 8. senesinde meydana gelen Mûte Savaşı'ndan sonra Cemâziyelâhir ve Receb ayları geçmişti.¹⁹ Hudeybiye anlaşmasının önemli maddelerinden birisi olan "kabilelerin diledikleri tarafla ittifak yapabilecekleri" şartı gereği Huzâa kabilesi Hz. Peygamber'le ve Bekr kabilesi Kureyş ile müttefik olduklarını ilân ederek anlaşmaya dâhil olmuşlardı.²⁰ Kureyş'in müttefiki Bekroğulları, müslümanların müttefiki Huzâa kabilesine Mekke'nin aşağı tarafında Vetir adlı su kenarında bir gece baskın düzenledi. Bu saldırının vehâmetini tırmandıran husus ise Kureyş'in Bekroğulları'na silah ve binek desteği sağlayıp ayrıca gizlice onların yanında bizzat savaşmalarıydı.²¹ Bekr kabilesine destek verip bizzat saldırıya katılan Kureyşliler arasında Safvân b. Ümeyye (ö. 41/661 [?]), İkrime b. Ebî Cehil (ö. 13/634) ve Süheyl b. Amr gibi ileri gelen Mekkeliler ve köleleri²² yer almıştı. Bu çatışmada Huzâalılar Harem-i Şerife sığındılar.²³ Bir kısmı öldürülmüştü. Böylece Hudeybiye anlaşmasının karşılıklı saldırmazlık maddesi Kureyş ile müttefik olan Bekroğulları sebebiyle bozulmuş oldu.

19 Taberî, III, 43.

20 İbn Hişâm, III-IV, 390.

21 İbn Hişâm, III-IV, 390, 394.

22 Taberî, III, 44.

23 İbn Hişâm, III-IV, 390.

Bu hâdisenin sabahında Hz. Peygamber: “Yâ Âişe; Benî Huzâa'nın başına bir hâdise gelmiş olsa gerek!” buyurmuştur. Hz. Âişe bu saldırının Kureyş'in ahdi bozması anlamına gelip gelmediğini sorduğunda da “Evet, bunda Allah'ın açığa çıkaracağı nice hikmetler vardır” şeklinde cevap vermiş ve bu durumun hayır mı yoksa şer mi olduğunu öğrenmek isteyen Hz. Âişe'ye hayır olduğunu bildirmiştir.²⁴ Bu saldırının üç gün sonrasında, aslen Huzâalı şâir bir sahâbî olan Amr b. Sâlim kırk kişilik bir heyetle Medine'ye gelerek Mescid'de ashâbıyla oturan Resûlullâh'a durumu uzun bir şiir inşâd ederek haber verdi.²⁵

Hz. Peygamber Amr'ın sözlerini dinledikten sonra yaşananlar hakkında bilgi sahibi olmuş ve “Ey Amr b. Sâlim, sana yardım edilecektir” buyurmuştur. Hz. Peygamber o esnada gökyüzünde beliren bulutu da “Muhakkak ki bu bulut Kâ'boğulları'nın zaferini göstermektedir” şeklinde te'vîl etmiştir.

Amr b. Sâlim'in ardından Huzâa kabilesinin reisi Büdeyl b. Verkâ (ö. 11/632 [?]), Huzâalı bir toplulukla Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek gelişmeler hakkında bilgi verdiler. Mekke'deki bu saldırı Hudeybiye anlaşmasının ilgili maddesinin açıkça ihlâli anlamına geliyordu. Huzâalılar'ın verdikleri haber üzerine Hz. Peygamber, Kureyş'in bu açık ihlâli kendi adlarına telâfi etmek için Medine'ye geleceği konusundaki öngörüsünü “Bana öyle geliyor ki; Ebû Süfyân korkusundan dolayı anlaşmasını yenilemeye gelecek ve anlaşma müddetini uzatmak isteyecektir” şeklindeki sözleriyle ifade etmiştir.²⁶ Gerçekten Kureyşliler verdikleri sözü bozduklarından dolayı telaşa düşmüşlerdi. Hatta Kureyş'in Mahzûm koluna mensup Hâris b. Hişâm (18/639 [?]) ve Abdullah b. Ebî Rebîa (35/656), Huzâalılar'a hücum eden Kureyş reislerine: “Sizin bu hareketiniz Muhammed ile aramızda bulunan anlaşmayı bozmak demektir” diyerek sitem ettiler.

Kureyş'in mevcut yöneticisi Ebû Süfyân el-Ümevî (31/651-2) ise bu saldırıdan habersizdi ve yaşanan gelişmeler sebebiyle anlaşmanın ilgili şartının ihlâl edilmiş olduğunu müdrikti. Kendi aleyhlerinde verilecek hükmü beklemeye başlamıştı. Karısı Hind'in de rüyasında Mekke'de Hacûn'dan Handeme'ye kadar kan aktığını görmesi üzerine “Keşke Muhammed ile sulhu yenileme imkânı olsaydı” şeklindeki sözleriyle endişesini dile getirmişti.

Ebû Süfyân anlaşmayı yenilemek için Resûlullâh'la (s.a.v.) görüşmek üzere yola çıktığında Medine'den dönmekte olan Büdeyl b. Verkâ ile Ufân'da karşılaştı. Büdeyl nereden geldiğini saklasa da Ebû Süfyân Medine'den geldiğini anladı ve Huzâalılar'ın, Bekroğulları'nın Kureyş ile iş birliği yaparak anlaşmanın ilgili

24 Vâkîdî, II, 788.

25 İbn Hişâm, III-IV, 394-5.

26 İbn Hişâm, III-IV, 395.

maddesini ihlâl ettiklerini Resûlullâh'a haber verdiklerinden emîn oldu.²⁷

Hudeybiye anlaşmasını tekrar ıslâh etmek için Medine'de girişimde bulunan Ebû Süfyân Hz. Peygamber ile doğrudan görüşmeye cesaret edememiş ve kendisine aracı olacak hatırı sayılır kimselere müracaatta bulunmak istemişti. Bu sebeple Medine'ye geldiğinde ilk olarak Hz. Peygamber'in eşi olan kızı Ümmü Habîbe'nin hâne-i saâdetine uğradı. Ancak burada ummadığı bir muâmele ile karşılaşmış ve odadaki minderin üzerine oturacak olduğunda Ümmü Habîbe minderi dürüp kaldırmıştır. Ebû Süfyân hayretle "Yoksa bu minderi babana lâyük görmedin mi?" diye sitemde bulunduğunda ise kızı Hz. Ümmü Habîbe o minderin Resûlullâh'a ait olduğunu söyleyip babasının necis bir müşrik olduğu için o mindere oturmasını istemediğini söylemiştir. Bu cevap karşısında beklediği hüsn-i kabûlü bulamadığını anlayan Ebû Süfyân "Vallâhi kızım benden sonra sana şer isabet etmiş" deyip kızının evinden ayrılmıştır.²⁸

Ebû Süfyân Resûlullâh'ın huzuruna çıkıp ona içinde buldukları durumu izah etmeye çalışsa da herhangi bir cevap alamadığı bilgisi de nakledilmiştir. Ebû Süfyân'ın kendisine aracı olmaları için başvurduğu sahâbe arasında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de bulunuyordu. Hz. Ebû Bekir onun teklifi karşısında "Ben hiçbir şey yapmam" derken Hz. Ömer sert bir şekilde talebini geri çevirmiş ve şöyle demiştir: "Resûlullâh'a karşı size mi şefaate edeceğim? Allah'a yemin ederim; bir küçük kırmızı karıncanın bile sizinle savaştığını görsem size karşı ona yardım ederim."²⁹

Bu kapılardan geri çevrilen Ebû Süfyân son ümidi olarak Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın yanlarına gitti. Beş yaşlarındaki Hz. Hasan da anne-babasının yanındaydı. Hz. Ali'nin akrabalık bakımından kendisine en yakın kişi olduğunu söyleyip zor durumda kaldığı için geldiğini ve Resûlullâh nezdinde kendisine şefaateç olmasını beklediğini ifade etti. Hz. Ali ise Resûlullâh'ın karar verdiği bir konuda hiçbirisinin konuşamayacağını belirterek menfi tutumunu belli etmiş oldu. Bunun üzerine Hz. Fâtıma'ya yönelen Ebû Süfyân Hz. Hasan'ın insanların huzurunda kendisine emân vermesini sağlamasını ondan istemiş ve eğer böyle yaparsa Dehr'in sonuna kadar Araplar'ın seyyidi olacağını dile getirmiştir. Hz. Fâtıma da oğlunun henüz insanların önüne çıkıp birisini himâyesine alacak yaşta olmadığını ve ayrıca Resûlullâh'a karşı kimsenin bir başkasını himâyesine alamayacağını açıkça ona beyan etti.³⁰ Elinden ne gelirse yapma noktasına gelen Ebû Süfyân yalvarır bir şekilde kendisine bir çıkar yol göstermesini istediğinde

27 İbn Hişâm, III-IV, 396.

28 İbn Hişâm, III-IV, 396.

29 İbn Hişâm, III-IV, 396; Vâkıdî, II, 793.

30 İbn Hişâm, III-IV, 396.

Hız. Ali, Kinâneoğulları'nın seyyidi olarak Mescid'de insanlar arasında emânını ilân etmesinin ve sonra geri dönmesinin verebileceği tek tavsiye olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Ebû Süfyân Medine Mescidi'ne giderek herkesin önünde "Ey insanlar, ben iki tarafın müttetiklerine emân vermiş bulunuyorum" diyerek devesine binip Mekke'ye dönmüştü. Ebû Süfyân, neler olduğunu öğrenmek için merakla bekleyen Mekkeliler'e yaptıklarını anlatınca, Resûlullâh'ın bu emân girişimini onaylayıp onaylamadığını sormuşlar ve onun onayının bulunmadığını öğrenince de "Allah'a yemin ederiz, Ali seninle ancak alay etmiş" diyerek onu yalnız bırakmışlardır.³¹ Böylece Mekke'de Ebû Süfyân'ın gücü sarsılmış oldu ve Kureyş müşrikleri artık savunmasız kaldıklarını anladılar.

Fetih Ordusu Mekke Yolunda

Anlaşmanın bozulmasından ve Ebû Süfyân'ın sulhu tekrar onarmak yolundaki teşebbüslerinin boşa çıkmasından sonra Hız. Peygamber savaşa hazırlanılmasını emretti. Ailesinden de kendisine ait hazırlıkları tamamlamalarını istedi. Lâkin bu hazırlıklar gizli tutuluyordu. Hız. Ebû Bekir, kızı Hız. Âişe'nin yanına uğradığında Resûlullâh için savaş hazırlıkları yaptığını görmüş ve hedefin neresi olduğunu sorduğunda Hız. Âişe bilmediğini söylemiştir.³² Bu hazırlığın savaş maksatlı olduğunu Hız. Peygamber'den öğrenen Hız. Ebû Bekir, istikâmetin de Mekke olduğunu anladı. Resûlullâh, ondan da bu hedefi gizli tutmasını istemişti. Gıfâr, Eslem, Süleym, Eşca', Müzeyne ve Cüheyne kabilelerine de Ramazân-ı Şerif'in başında silahlarıyla Medine'de olmaları için haber gönderildi. Söz konusu kabileler de yavaş yavaş toplanmaya başladılar. Resûlullâh hedef şaşırtmak için Ramazân'ın başında Ebû Katâde komutasında bir seriyyeyi Necid taraflarında İdam vâdisine göndermişti (Ramazân 8 / Ocak 630). Huzâa kabilesine de Mekke yollarını tutmalarını emretti.

Hız. Peygamber Mekke'yi fethetmek üzere yürütülen bu hazırlıkların Mekkeliler ve Kureyş tarafından işitilmemesi için tedbirlerini aldığı gibi "Allah'ım sen Kureyş'e casusları ve haberleri ulaştırma ki Kureyş'i yurdunda ansızın bastırabilelim" diye duâ ediyordu.³³ Ancak gizlilik konusunda beklenmedik bir girişim olmuş ve Bedir ashâbından ve Hız. Peygamber'in Mısır Mukavkısı'na elçi olarak gönderdiği Hâtıb b. Ebî Beltea (ö. 30/650), kendisine hâkim olamayarak Medine'deki savaş hazırlıklarını mektupla Kureyş'e haber vermeye kalkışmıştı. Bu mektubu Kenûd adlı Müzeyneli bir kadın veya Muttaliboğulları'nın kölesi Sâre saçlarının arasına saklayıp götürecekti. Cebrâil aleyhi's-selâmın ihbârı üzerine Hız. Peygamber'in peşi sıra gönderdiği Hız. Ali ve Zübeyr b. Avvâm bu kadını

31 İbn Hişâm, III-IV, 397.

32 İbn Hişâm, III-IV, 397.

33 İbn Hişâm, III-IV, 397.

yakalamışlar ve mektubu ele geçirmişlerdir. Resûlullâh'ın sorguya çektiği Hâtıb b. Ebî Beltea savunmasında el'an Allah'a ve Resûlü'ne iman eden samimi bir mü'min olduğuna ve imanında hiçbir değişiklik bulunmadığına dâir yemin etti. Bu şekilde casusluk yapmasının sebebinin ise ailesinin ve çocuklarının Kureys'in arasında bulunması olarak açıkladı; onları koruyacak bir kabilesi olmadığı için de bu yola tevessül etmek mecburiyetinde kaldığını itiraf etti. Hz. Ömer bu sözler üzerine "Bırak beni, bunun boynunu uçurayım; çünkü münâfıklık yapmıştır" dese de Hz. Peygamber Hâtıb'ın Bedir ashâbından olduğunu hatırlatarak Allah Teâlâ'nın Bedir Savaşı'na katılmış olanlara "İstediginizi yapınız, ben size mağfret ettim"³⁴ buyurduğunu hatırlatmıştır. Hâtıb b. Ebî Beltea hakkında Mümtehine sûresinin 1-4. âyetleri nâzil olmuştur: "*Ey iman edenler, benim düşmanım ve sizin düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyiniz.*"³⁵ Bunun üzerine Hz. Ömer ağlayarak kenara çekilmiştir.

Resûlullâh 10 Ramazân Çarşamba günü (1 Ocak 630) Mekke'ye doğru yola çıktığında Medine'de yerine Ebû Rühm Külsûm b. Husayn el-Gıfârî'yi³⁶ ve namazları kıldırmak üzere Abdullah b. Ümmi Mektûm'u (15/636) vekil bıraktı. Ümmü Seleme de beraberinde idi. Hz. Peygamber, Ebû Ukbe kuyusunda veya Mekke'ye yaklaşık 150 km. mesafede bulunan Kudeyd mevkiinde askerini gözden geçirdi ve sancakları bağladı.³⁷ Muhâcirler 300'ü atlı 700 kişiden müteşekkildi. Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm ve Sa'd b. Ebî Vakkâs sancaktar olarak tayin edilmişlerdi. Ensâr beşyüzü atlı 4000 kişiden oluşuyordu. Eslem kabilesi 400, Kâ'boğulları 500, Benî Süleym 700 ilâ 1000, Müzeyne kabilesi yüzü atlı 1000 kişi ile Mekke fetih ordusuna iştirak ettiler. Yolda da katılımlar devam etmiş ve diğer kabilelerin katılmasıyla asker sayısı on bine, bir rivayete göre on iki bine ulaşmıştır. Müslümanlar oruçlarını Usfân ile Emec arasındaki Kudeyd'de açtılar; sefer ruhsatı dolayısıyla Mekke'ye kadar oruç tutmadılar.³⁸

Son Muhâcir

Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti Hakk'ın bâtuldan ayırt edildiği bir yolculuk idi. Hicret bir şehrin yeni baştan İslâmlaşması, müslümanların dinlerini özgürce yaşaması demektir. Hicret sayesinde Resûlullâh ve ashâbı İslâm'ı Arap yarımadasında yayma ve komşu devletlere tebliğ etme imkânını hayata geçirmiş oldular. Medine döneminde hicret, müslüman olan herkese farz kılınmıştır. Sadece Bedeviler bu emirden muâf tutuldular. Onlar da hicret

34 Müslim, VII, 168.

35 İbn Hişâm, III-IV, 398-9.

36 İbn Hişâm, III-IV, 399.

37 Vâkıdî, II, 801.

38 İbn Hişâm, III-IV, 400.

mükellefiyetlerini cihâd için çağırıldıklarında orduya iştirak etmekle yerine getireceklerdi. İşte tevhidin merkezi olan Kâbe'nin tekrar aslına rücû ettirilmesi anlamını taşıyan Mübîn Mekke Fethi, hicretin maksadına erişmesi ve hikmetinin açığa çıkması demektir. Böylece artık Kâbe tekrar tevhid üzere ikâme olunacaktı. Dolayısıyla Mekke'den hicretin hükmü Mekke'nin fethi ile hitâma ermiştir.

Muhâcirlik hükmünün kendisi ile son bulduğu müslüman ise Abdülmuttalib oğlu Abbâs'tır (ö. 32/653). Resûlullâh'ın izni ile Hz. Abbâs Mekke'de kalmıştı; hacılara su temini vazifesi olan sikâye görevini ifâ etmekteydi.³⁹ Fetih ordusu Mekke'ye doğru yol alırken Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbâs da muhâcir olarak Mekke'den Medine'ye hicret yolculuğuna çıkmış ve Cuhfe'de⁴⁰ veya Zülhuleyfe'de Sukyâ⁴¹ konağında Resûlullâh ile karşılaşmıştı. Hz. Peygamber amcasının yüklerini Medine'ye gönderip kendisi ile beraber Fetih ordusuna katılmasını istedi. Bu durumu ise şu hadîsi ile ilân etmiştir: *“Benim nebîlerin sonuncusu oluşum gibi sen de muhâcirlerin sonuncusun.”*⁴² Artık Hz. Abbâs son muhâcir olarak anılacaktır. Yine Fahr-i Kâinât aleyhissalâtü ve's-selâm *“Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur. Fakat cihâd ve niyet vardır. Öyleyse cihâda çağırıldığımızda icâbet edin”*⁴³ buyurmuş ve İslâmiyet'in esas makarrı olan Mekke'nin fethi ile artık ilticâ edilecek başka bir melce' aramaya ihtiyaç kalmadığını bildirmiştir. Bundan sonra emîn ve güvenli belde Mekke-i Mükerrreme ve Beyt-i Atik Kâbe-i Şerife tevhidin yegâne temsili olarak var olacaktır.

Fetih Arefesinde İslâm'la Şerefleneler

Fetih ordusu yol güzergâhında bazı menzillerde konaklıyordu. Henüz ordu Mekke'ye ulaşmadan bazı müşriklerin Resûlullâh'ı husûsen ziyaret ederek İslâm halkasına kabul edilmek için çaba sarfettiklerini görüyoruz. Bu kişilerden birisi Hz. Peygamber'in annesi Âmine bint Vehb'in amcasının torunu, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın amcasının oğlu olan Mahreme b. Nevfel (ö. 54/674) idi. Mahreme b. Nevfel Nikul'ukâb'da⁴⁴ veya Sukyâ mevkiinde⁴⁵ müslüman olmuş ve müellefe-i kulûbden kabul edilmiştir.

Mekke ve Medine arasındaki Nikul'ukâb'da Resûlullâh'ın huzuruna çıkabilmek için gayret gösterenlerden diğer ikisi ise; Hz. Peygamber'in hem amcası Hâris'in oğlu hem de süt kardeşi olan Ebû Süfyân (ö. 20/641) ile Hz.

39 İbn Hişâm, III-IV, 400.

40 İbn Hişâm, III-IV, 400.

41 Taberî, III, 52.

42 İbn Asâkir, XXVI, 296.

43 Buhari, “Cihâd”, 1, 27; Müslim, “İmâre”, 85, (1353).

44 Taberî, III, 52.

45 Makrîzî, I, 357.

Peygamber'in halası Âtike'nin oğlu ve zevce-i tâhire Ümmü Seleme'nin baba (Ebû Ümeyye) bir kardeşi olan Abdullâh b. Ebî Ümeyye'dir (ö. 8/629-30). Hz. Peygamber ilk önce bu iki müşrikle görüşmeyi kabul etmez. Üstelik, şâir olan Ebû Süfyân sürekli müslümanları hicvettiği için nerede görülürse öldürülmesi emri çıkarılmıştı. Ümmü Seleme “*Birisi senin amcanın oğlu, diğeri de halanın oğludur*” diyerek arayı bulmaya çalışsa da Resûlullâh “İkisi de bana gerekmez. Amcamın oğlu namusuma dil uzatan; halamın oğlu ve sihrî olarak yakınım olan ise Mekke’de benim hakkımda o sözleri söyleyen kişidir”⁴⁶ diyerek bu hususta kabul göstermemiştir. Ancak Ebû Süfyân b. Hâris yanındaki oğlu Ca’fer’i bahane ederek “Vallâhi; ya bana izin verir ya da bu oğlumun elinden tutarım ve birlikte açlık ve susuzluktan ölünceye kadar yeryüzünde dolaşır dururuz” dediğinde Resûlullâh merhamet göstererek her ikisini de huzuruna kabul etmiş ve böylece İslâm’la şereflenmişlerdir.⁴⁷

Bir başka rivâyete göre ise; Hz. Ali'nin tavsiyesine uyan Ebû Süfyân b. Hâris, bir şekilde Resûlullâh'ın huzuruna ulaştıktan sonra Hz. Yûsuf'a kardeşlerinin söyledikleri sözleri hatırlatarak niyetini zikretmiştir: “Allah'a yemin ederiz ki Allah seni bize üstün kılmıştır ve muhakkak bizler hata işlemiş olan kimseleriz.”⁴⁸ Ebû Süfyân bu tavsiyeye göre hareket ettiğinde Hz. Peygamber Yûsuf sûresinin 92. âyetini okuyarak karşılık vermiştir: “*Yûsuf dedi ki: ‘Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.*” Ebû Süfyân müslüman olduğunda özür beyan etmek üzere şu şiiri inşâd etmiştir:

Yemin ederim Lât'ın atlıları Muhammed'inkileri
Yenmek için sancak taşırken
Kapkaranlık bir gecede giden bir şaşkındım
Dem, hidâyet bulup hidâyet edileceğim demdir
Hidâyetçi bana hidâyet verdi ve beni Allah'a
*Her fırsatta saldırıp durduğum kişi ulaştırdı.*⁴⁹

Resûlullâh göğsüne vurarak “*Bana saldırıp duran sendin*” buyurmuştur.⁵⁰ Bu esnada Ebû Süfyân'ın utancından dolayı başını kaldıramadığı söylenir.

46 Resûlullâh “Mekke’de benim hakkımda o sözleri söyleyen kişidir” demekle Mekke döneminde Abdullâh b. Ebî Ümeyye'nin: “Sen göklere tırmanmadıkça sana iman etmeyiz; senin tırmanmana da bize okuyacağımız bir kitap indirmedikçe inanmayız” şeklindeki sözlerine atıfta bulunmaktadır.

47 İbn Hişâm, III-IV, 400-1.

48 Yûsuf 12/91.

49 İbnü'l-Esîr, II, 226.

50 İbn Hişâm, III-IV, 401. Şiirin Türkçe çevirisinden istifade edilmiştir. Bk. *İbn Hişâm, İslâm Tarihi Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, I-IV, çev. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul 1985, IV, 58-59.

Fetih Ordusu Mekke Önlerinde

Fetih ordusu yürüyüşünü Mekke önlerinde Merru'z-zahrân'da noktalarak karargâh kurdu. Mekkeliler'in şehrin dışında bir hareketlilik olduğundan haberleri olmuştu; fakat gelenlerin Resûlullâh ve Fetih ordusu olduğuna dâir hiçbir bilgileri yoktu.⁵¹ Hz. Abbâs "Eyvâh Kureyş helâk olmuştur" diyerek Mekkeliler'in yolun sonuna geldiklerini söylüyordu. Eğer Mekkeliler Resûlullâh'ın Mekke'ye savaşıarak girmesinden önce gelip ondan emân istemezlerse kıyâmete kadar Kureyş'in bir daha var olamayacağını dile getiren Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'in beyaz katırı Döldül'e binerek çevrede Mekke'ye gitmekte olan oduncu, sütçü veya başka birisini bulmaya çalıştı. Amacı Resûlullâh'ın Mekke dışında ordugâhını kurduğunu ve şehre girmek üzere olduğunu haber vererek gelip emân istemelerini sağlamaktı.

Hz. Abbâs etrafı teftiş ederken Ebû Süfyân, Hakîm b. Hızâm ve Büdeyl b. Verkâ el-Huzâî'ye rast geldi. Onlar da olanı biteni anlamak maksadıyla çevrede dolaşıyorlardı.⁵² Ebû Süfyân, bu kadar çok sayıda yakılmış ateş görmediğini söyleyerek hayretini gizleyemiyordu. Büdeyl b. Verkâ bu ateşlerin Huzâalılar tarafından yakılmış olabileceğini ileri sürse de Ebû Süfyân Huzâalılar'ın sayıca bu kadar kalabalık olamayacakları tespitinde bulundu. O sırada Hz. Abbâs, Ebû Süfyân'ı sesinden tanıyarak "*Ey Ebâ Hanzala!*" şeklinde künyesiyle seslendi. Ebû Süfyân da Hz. Abbâs'ı sesinden tanıdı ve "*Ey Ebe'l-Fazl sen misin*" diyerek neler olduğunu sordu. İşte o anda Hz. Abbâs Resûlullâh'ın yaklaşık on bin kişi ile birlikte Mekke'nin fethi için geldiğini haber verdi. Artık Ebû Süfyân'ın Hz. Abbâs'a ne yapacağını sormaktan başka çaresi kalmamıştı.⁵³

Hz. Abbâs ise tek çıkar yolun Ebû Süfyân'ı kendi himâyesine almak ve Resûlullâh'tan onun adına emân dilemek olduğunu bildirdi. Hz. Peygamber'in onu ele geçirmesi hâlinde boynunu vuracağını söyleyerek Ebû Süfyân'ı iknâ etti. Hz. Abbâs Ebû Süfyân'ı terkesine bindirdi ve Resûlullâh'ın karargâhına doğru yola çıktılar. Hz. Ömer'e rast geldiklerinde Ebû Süfyân'ı tanımış ve "*Allah'ın düşmanı Ebû Süfyân! Seni emân altında olmadan yakalama imkânı veren Allah'a hamd olsun*" diyerek onlardan önce Resûlullâh'ın çadırına ulaşmaya çalışmıştı. Ancak Hz. Abbâs hamle yaparak Hz. Ömer'den önce Resûlullâh'ın huzuruna girmeyi başardı. Hz. Ömer de onların ardından çadıra dâhil olup Ebû Süfyân'ın boynunu vurmak için izin istedi. Ancak Hz. Abbâs, Ebû Süfyân'ı himâyesine aldığı açıklayarak bu girişime mânî olmuş ve Hz. Ömer'i durdurmuştur. Bu esnada Hz. Abbâs ile Hz. Ömer arasında sözlü bir atışma da meydana gelmiştir.

51 İbn Hişâm, III-IV, 400.

52 İbn Hişâm, III-IV, 400.

53 Vâkıdî, II, 815.

Sonunda Resûlullâh, Ebû Süfyân'a sabaha kadar emân verdiğini söyleyerek onları göndermiştir. Sabah tekrar geldiklerinde ise şirk inancının o günkü baş temsilcisi ve müşrik gürûhunun bayraktarı konumundaki Ebû Süfyân dalâleti müdafaadaki mutlak mağlubiyetini kabullenerek diz çökmüş bir vaziyette artık Fethin sulh yoluyla gerçekleşmesi ve Mekke'nin tamamıyla İslâm'a açılması ve Kâbe'nin tevhidin mihveri olarak şirk unsurlarından temizlenmesi için teslimiyetini ilân etmenin eşiğine başını koymuştur.⁵⁴

Fetih günü Hz. Peygamber ile aralarında şu tarihi konuşma gerçekleşmiştir:

Hz. Peygamber: “Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyân; Allah'tan başka ilâh olmadığını artık kabul etmenin zamanı gelmedi mi?”

Ebû Süfyân: “Babam-anam sana fedâ olsun; sen ne halîm, ne kerîm, ne merhametlisin. Eğer gerçekten Allah'tan başka ilâh olmuş olsaydı, az da olsa bana faydası dokunurdu.”

Hz. Peygamber: “Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyân; pekiyi benim Allah'ın Resûlü olduğumu kabul etmenin zamanı gelmedi mi?”

Ebû Süfyân: “Babam-anam sana fedâ olsun; sen ne kerîm, ne halîm, ne merhametlisin. Söylediğine gelince; vallâhi hâlâ bu konuda içimde bir tereddüt var.”

Bu sözleri işiten Hz. Abbâs ileri atılarak Ebû Süfyân'a çıkışır ve boynu vurulmadan önce müslüman olması ve Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet getirmesi için üsteler. Bunun üzerine Ebû Süfyân şehâdet getirmiş ve müslüman olmuştur.⁵⁵

Ebû Süfyân'la birlikte Hakîm b. Hizâm ile Büdeyl b. Verkâ da müslüman oldular. Hz. Abbâs Hz. Peygamber'dan son olarak; övünmeyi seven birisi olduğunu hatırlattığı Ebû Süfyân'a Mekkeliler arasında ona iftihar vesilesi olacak bir imtiyâz tanınmasını istedi. Hz. Peygamber de Ebû Süfyân'ın evine girenin emniyette olacağını, Mescid'e girenin emniyette olacağını, kapısını üzerine kapatanın emniyette olacağını bildirdi. Ebû Süfyân Hz. Peygamber'in bu lutfuna minnettar olarak Mekke ehline emân haberini götürmek için izin istedi. Hz. Peygamber Hz. Abbâs'tan Ebû Süfyân'ı bir dar geçide götürmesini ve Mekke'ye doğru yürümekte olan Allah'ın ordularını seyrettirmesini istemiştir.⁵⁶

Ebû Süfyân dönüş yolunda Fetih ordusuna âit birliklerin geçişini tek tek izledikten sonra gördüğü manzara karşısında şaşkınlığını gizleyemeyerek Hz.

54 İbn Hişâm, III-IV, 402-3.

55 İbn Hişâm, III-IV, 402-3.

56 İbn Hişâm, III-IV, 403-4.

Abbâs'a döner ve "Senin kardeşinin oğlunun mülkü ne kadar büyümüş" der. Hz. Abbâs ise bu görünenin ancak ve ancak nübüvvet olduğunu açıklayınca Ebû Süfyân da "Evet, nübüvvet" diyerek tasdik etmek mecburiyetinde kalmıştır.⁵⁷

Ensâr'ın bayraktarı Sa'd b. Ubâde 1000 kişiyle Ebû Süfyân'ın önünden geçerken etrafında bulunanlara "Bugün Mekkeliler'in kanının döküleceği gündür. Allah Kureyş'i bugün zelil etti. Ey Evs ve Hazrec! Uhud harbinin intikamını bugün Kureyş'ten alacağız" demesi Ebû Süfyân'ı derinden kederlendirmiş ve "Ölüm günü ne tatlıdır" diyerek ölümünü temenni etmiştir. Sa'd'ın ardından Resûlullâh geçerken de ona "Yâ Resûlallâh kendi kabileni öldürsünler diye mi emir verdin? Sa'd böyle söylüyor" sözleriyle serzenişte bulunmuştur. Hz. Peygamber ise "Hayır öyle emretmedim. Sa'd hata etmiş. Bugün lütuf ve merhamet günüdür. Kureyş'in muazzez olacağı, Beytullâh'a tâzim edileceği gündür" buyurarak rahmet peygamberi oluşunun mukaddes tebliğini bütün şirki imhâ edecek şekilde ilân etmiştir.⁵⁸

Lütuf ve Merhamet Günü

Fetih ordusu Mekke'nin kapılarına dayanmıştır. Mekkeliler şaşkın bir vaziyette ne yapacaklarını bilemez hâdedirler. Harem-i Şerif'te Ebû Süfyân'ı karşılayarak gelenlerin kimler olduğunu öğrenmişlerdir. Ebû Süfyân, gelmekte olanın Muhammed olduğunu bildirerek, karşı konulmaz bir kuvvetle yaklaştığını açıkladı. Kendisine verilen ruhsat üzerine umûmî ilânda bulunarak "Kim benim evime girerse emniyettedir; kim Mescid'e girerse emniyettedir; kim kapısını üzerine kapatıp dışarı çıkmazsa emniyettedir" dedikten sonra ekledi: "Ey Kureyşliler, müslüman olun; kurtulursunuz." Karısı Hind'in itirazlarına da geçit vermeyerek eğer müslüman olmazsa onun da boynunun vurulacağını söyleyerek çıkışmıştır.⁵⁹

Ordu birlikleri farklı bölgelerden Mekke'ye giriş yapmaya başladılar. Zübeyr b. Avvâm sol kolda Küdâ tarafına, Sa'd b. Ubâde el-Kedâ tarafına,⁶⁰ Hâlid b. Velid el-Lit'e yöneldi. Hâlid sağ kanattaydı. Hz. Peygamber'in "İnsanlara karşı benim yardımcılarım ve sıkı dostlarımdır; Allah ve Resûlü de onların dostu ve yardımcılardır" sözleriyle övdüğü Eslem, Gıfâr, Müzeyne, Cüheyne⁶¹ ve sâir kabileler de aynı kolda yürüyorlardı.⁶² Mekke'nin fethi günü Hâlid b. Velid'in müslüman olduktan sonra komutan tayin edildiği ilk gazvedir.

57 İbn Hişâm, III-IV, 404.

58 İbn Hişâm, III-IV, 406-7.

59 İbn Hişâm, III-IV, 404-5.

60 İbn Hişâm, III-IV, 406.

61 Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 188.

62 İbn Hişâm, III-IV, 407.

Hız. Peygamber Zû-Tuvâ'dan Mekke'ye inmişti. Buraya geldiğinde bineğini durdurdu. Üzerinde kırmızı ipek karışımı bir elbise vardı. Tevâzu ile başını önüne eğmişti. O kadar ki sakalının alt tarafı bineğinin sırtına değiyordu.⁶³ "Gerçek hayat âhîret hayatıdır" buyurdu.⁶⁴ Mekke'nin Ezâhir bölgesine kadar ilerleyişini sürdürdü. Çadırı da burada Hacûn'da kuruldu. Câbir b. Abdillâh orada olanları anlatmaktadır. Buna göre; Resûlullâh Ezâhir'e geldiğinde Mekke'nin evlerine bakmış ve sonra Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra çadırının kurulacağı yeri göstererek "Bu bizim yerimizdir ey Câbir; Kureyş küfürlerinde, bize karşı burada yeminleşmişlerdi" buyurmuştur. Orada Resûlullâh ve Benî Hâşim üç yıl boyunca kuşatma altında tutulmuşlardı.⁶⁵ Burası Ebtah'ta Ebû Tâlib mahallesinin karşısındaydı. Hız. Peygamber, Mescid'e Hacûn'dan gidip geliyordu. Bundan sonra da hep Ebtah'da konakladı.⁶⁶ Resûlullâh Mekke'ye giriş yaptığında bir eve yerleşmesi kendisine teklif edildiğinde evlere girmeyeceğini söylemiş ve Mekke'deki evini de Akîl'in sattığını söyleyerek "Akîl bize ev mi bıraktı" buyurmuştur.

Hız. Peygamber bir saldırı olmaması hâlinde hiçbir şekilde çatışmaya girilmemesini emretmişti. Ancak Handeme mevkiinde mevzî bir saldırı gerçekleşti. İkrime b. Ebî Cehil, Safvân b. Ümeyye ve Süheyl b. Amr Handeme'de topladıkları Ehâbiş, Bekroğulları ve Hâris b. Abdimenâfoğulları ile Hâlid b. Velid'in birliği arasında çarpışma çıkmıştır. Müslümanlardan Câbir b. Cübeyr el-Fihri, Hubeyş b. Hâlid ve Seleme b. el-Meylâ şehid olmuşlar ve on iki veya on üç de müşrik öldürülmüştür.⁶⁷

Mekke'nin Fethi günü Muhâcirler'in şîârı: Yâ Benî Abdirrahmân, Hazrec'in şîârı: Yâ Benî Abdillâh, Evs'in şîârı: Yâ Benî Ubeydillâh idi.⁶⁸

Umumî Af ve Tulekâ

Ramazân'ın yirmisinde Fetih ordusu Mekke'ye girmişti. Resûlullâh üzerindeki tozu toprağı sildikten sonra gusletti. Harb âletlerini takındı. Başında siyah sarık vardı. Sarığın ucunu iki omzunun arasına bırakmıştı.⁶⁹ Hız. Âişe sancağının beyaz, bayrağının siyah ve Ukab adında olduğunu söylemektedir. Yünden mâmüldür ve üzerinde de resimler vardır.⁷⁰ Sağında Ebû Bekir, solunda Üseyd b. Hudayr,

63 İbn Hişâm, III-IV, 400.

64 Vâkıdî, II, 824.

65 Vâkıdî, II, 828.

66 Vâkıdî, II, 828.

67 İbn Hişâm, III-IV, 407-8.

68 İbn Hişâm, III-IV, 409.

69 İbn Kesîr, VI, 546.

70 İbn Kesîr, VI, 546.

arkasında Bilâl-i Habeşî ve Osman b. Talhâ bulunduğu hâlde hareket etti. Handeme'ye kadar İslâm askeri iki tarafta saf bağlayıp durdular. Resûlullâh Fetih sûresini okuyarak geçti. Fetih sûresini sesini dalgalandırarak okuduğu bilgisi verilmektedir.⁷¹ İhramsız Harem-i Şerîf'e girdi. Kâbe-i Muazzama'ya yöneldi. Kâbe görüldüğünde hep bir ağızdan tekbir aldılar. Elindeki asâ/mihcen ile Hacerü'l-esved'i selamladı. Beyt-i Şerîf'i yedi kez tavaf ettikten sonra Makâm-ı İbrâhim'de iki rek'at namaz kıldı.⁷²

Mü'minlerin babası⁷³ olarak tanımlanan Hz. İbrâhim putları eliyle yıkılmış hanîf⁷⁴ bir resûldü. Oğlu İsmâil aleyhi's-selâmla birlikte Kâbe'yi inşâ etmiş ve tertemiz kılmışlardı.⁷⁵ Şimdi de Hz. Peygamber tarafından Kâbe'nin etrafına ve üstüne dikilen 360 adet put imhâ ediliyordu. Resûlullâh elindeki asâ ile putlara işaret ederken şu âyet-i kerimeyi okuyordu: "*De ki: Hakk geldi bâtil zâil oldu. Çünkü zaten bâtil yok olup gidicidir.*"⁷⁶ Asâsı ile arka tarafından işaret ettiği put yüzüstü, ön tarafından işaret ettiği put sırt üstü yere yıkılıyordu.⁷⁷ İsaf ve Nâile yıkılan putlar arasındaydı. Hübel putu yıkılırken Zübeyr b. Avvâm Ebû Süfyân'a "Uhud gazâsında varlığıyla övündüğün Hübel'i görüyor musun?" demiştir. Ebû Süfyân ise "Artık kınamayı bırak ey Zübeyr. Görüyorum ki Muhammed'in Allah'ından başka ilâh olsaydı işler başka türlü olurdu" şeklinde karşılık vermiştir.

Hz. Peygamber Kâbe'nin üstündeki putları da temizlemek niyetindeydi. Kâbe'nin çatısına çıkabilmek için Hz. Ali kerremallâhu vechehüya çömelmesini söyledi. Onun omuzlarına çıkıp kendisini kaldırmasını istediğinde Hz. Ali'nin onu taşımakta zorlandığını gördü. Aşağı indi ve bu sefer kendisi çömelerek Hz. Ali'yi mübârek omuzlarına alıp ayağa kalktı. Hz. Ali o an yaşadığı farklılığı "*Eğer istesem semânın ufkuna uzanabilecek gibiydim*" sözleriyle tarif etmektedir. Kâbe'nin çatısındaki büyük put da Resûlullâh'ın gayrete getiren teşviki eşliğinde Hz. Ali tarafından sökülüp atılmıştır.⁷⁸

O güne dek Kâbe'nin hâciblik hizmeti Ebû Talha b. Abdüddâr tarafından yürütülüyordu. Kâbe'nin anahtarı bu kabileden Osman b. Talha'nın annesi Sülâfe b. Sa'd'ın elindeydi. Hz. Peygamber Kâbe'ye girmek için ondan anahtarı istedi.⁷⁹ Osman b. Talha gidip annesinden anahtarı istedi. Sülâfe önce vermek istemediyse

71 İbn Kesîr, VI, 547.

72 İbn Hişâm, III-IV, 411.

73 Hac 22/78.

74 Bakara 2/135.

75 Bakara 2/125.

76 İsrâ 17/81.

77 İbn Hişâm, III-IV, 417.

78 Şâmî, V, 236.

79 İbn Hişâm, III-IV, 411.

de oğlunun ısrarı üzerine vermeye mecbur oldu. Osman b. Talha anahtarını getirip “Emânettir yâ Resûlullâh” diyerek teslim etti.

Hız. Peygamber Kâbe'ye girdiğinde melek resimleri ve başka suretler görmüştü. Hız. İbrahim'im elinde fal okları olan resmini görünce “Allah onları katletsin, atamızı fal oku çekiyor olarak göstermişler. İbrahim'in fal okları ile ne alakası vardır!” buyurmuştur. “İbrahim ne Yahudi idi ne de Hristiyan. Fakat o, hanîf bir müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan da değildi”⁸⁰ meâlindeki âyeti okudu. Sonra emretti ve bu resimler silindi.⁸¹

Hız. Peygamber Bilâl-i Habeşî, Üsâme b. Zeyd, Osman b. Talha ile Beyt-i Şerif'e girdi. Kapıyı kapadılar. İki rek'at namaz kıldı.⁸² Fazl b. Abbâs'ın da girenler arasında olduğu bilgisi verilir.⁸³ Hız. Peygamber Bilâl-i Habeşî'yi içeride bırakarak dışarı çıktığında Abdullah b. Ömer içeri girerek Hız. Peygamber'in nerede namaz kıldığını sormuştu. Buna göre; içeri girip kapı arkasında olacak şekilde ve kendisiyle sağ duvar arasında iki sütun, solunda bir sütun, arkasında altı sütun kalacak şekilde ve batı duvarı ile arasında üç zirâ bırakarak namaz kılmıştı.⁸⁴

Hız. Peygamber daha sonra kapıyı açıp Kâbe'nin kapısının eşliğinde durdu. İki eliyle kapının söğelerini tuttu. Herkes bütün dikkatiyle onu izliyordu.⁸⁵ Hâlid b. Velid ashâbın kapıya doğru yığılmasını önlemeye çalışıyordu. Resûlullâh Kâbe'nin avlusunu lebâleb dolduran ve haklarında ne hüküm verileceğini bekleyen Mekkeliler'e hitap etti ve Allah'a hamdü senâ ettikten sonra bir hutbe îrâd etti. Va'zû nasihat ile helâl ve harâmı beyan etti. Câhiliye adeti gereğince soy ile övünmekten, böbürlenmekten menederek şu âyeti okudu: “Ey insanlar! Şüphesiz Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınmanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdâr olandır.”⁸⁶ Ardından şu cümlelerle Mekkeliler'e seslendi: “Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, birdir. Va'dini yerine getirdi. Kuluna zafer nasip etti. Tek başına türlü, çeşitli bütün orduları yenilgiye uğrattı. Dikkat ediniz; övünme, her türlü kan ya da ileri sürülen mal davası şu anda benim iki ayağımın altındadır. Beytullâh'ın hizmeti/sidâne ile hacılara su verilme hizmetleri/sikâye bunun dışındadır. Ey Kureyşliler, şu anda size ne yapacağımı sanıyorsunuz?” Topluluk ona “Hayır umuyoruz. Kerîm bir kardeş ve kerîm bir kardeşin oğlusun. Bugün kuvvet ve kudret senin elindedir.

80 Âl-i İmrân 3/67.

81 İbn Hişâm, III-IV, 413.

82 İbn Hişâm, III-IV, 411-2.

83 İbn Kesîr, VI, 574.

84 İbn Hişâm, III-IV, 413.

85 İbn Hişâm, III-IV, 412.

86 Hucurât 49/13.

Emir sana aittir” diyerek haklarında şefaet etmesi umudunu taşıdıklarını ibrâz ettiler. Bunun üzerine Resûlullâh, Hz. Yûsuf’un kendine bunca eziyet eden kardeşlerine dediği gibi ben de size “Bugün size karşı kınama ve ayıplama yoktur. Allah sizi mağfîret eder. O merhametlilerin en merhametlisidir.”⁸⁷ derim. Haydi gidiniz, hepiniz serbestsiniz (tulekâ)” buyurmuştur.⁸⁸ Mekke fethedilmekle ve halkı da esir statüsünde olmakla birlikte Hz. Peygamber onları âzâd etmiştir. Hz. Ebû Bekir’in ileri yaştaki babası Ebû Kuhâfe, Mekke’ye gelen ordunun durumunu gözlemiş ve durumun vehâmetini anlayınca⁸⁹ Hz. Ebû Bekir tarafından Hz. Peygamber’in huzuruna getirilerek müslüman olmuştur.⁹⁰

Hz. Peygamber’in o gün irâd ettiği bir hutbesi de şu şekilde nakledilmiştir: “Şüphesiz Allah göklerle yeri yarattığı günde Mekke’yi haram kılmıştır. O, kıyâmet gününe kadar Allah’ın harâm kılması sebebi ile harâmdır. Benden önce hiçbir kimseye helâl kılınmamıştır. Benden sonra da hiçkimseye helâl kılınmayacaktır. Bana da ancak zamanın bir saatinde helâl kılındı. Bu şehrin avı ürkütülmez. Dikeni çiğnenmez. Otu koparılmaz. Arayan dışında kimseye de yitiği helâl olmaz.” Bu söz üzerine Abbâs b. Abdilmuttalib “Yâ Resûlallâh, izhir otu müstesna olsun. Çünkü ölüleri defnetmek için ve de evler için o ota ihtiyaç vardır” demiştir. Abbâs’ın bu sözü karşısında Resûlullâh “Yalnız izhir otu müstesnâ. O helâldir” buyurmuştur.⁹¹

Zemzem dağıtıcılığı Abbâs b. Abdilmuttalib’in elindeydi. Yine ona bırakıldı. Hz. Abbâs hicâbet görevinin de Abdülmuttalib oğullarına verilmesini beklerken; Hz. Ali de Ehl-i beyt’e tahsis edilmesini istedi. Resûlullâh ise “Bugün iyilik ve vefâ günüdür” demiştir. Ayrıca Hz. Ali’ye: “Size verdiğim size muhtaç olandır, sizin muhtaç olacağınız değil” buyurduğu nakledilmektedir.⁹² Bilindiği kadarıyla Hz. Abbâs’ın Tâif’te bağı vardı; kuru üzümeleri Mekke’ye taşıyıp üzümler suyun içine atılırdı.⁹³ Hz. Peygamber “Allah size, emanetleri sahiplerine vermenizi emrediyor”⁹⁴ âyetinin hükmüne uygun olarak Kâbe’nin anahtarını Osman b. Ebî Talha’ya verdi. “Ey Ebû Talha oğulları Allah’ın emânetini ebediyyen sizde kalmak üzere alın” buyurdu. Osman memnun olarak anahtarı Resûlullâh’ın izniyle kardeşi Şeybe’ye teslim etti. Hicâbet vazifesi bugün de hâlâ Şeybe’nin soyundadır. Ayrıca Fetih günü Teym b. Esed el-Huzâî görevlendirilerek Harem’in sınırları belirlenmiştir.⁹⁵

87 Yûsuf 12/92.

88 İbn Hişâm, III-IV, 412.

89 Vâkîdî, II, 824.

90 İbn Hişâm, III-IV, 405-6.

91 İbn Kesîr, VI, 577.

92 İbn Hişâm, III-IV, 412.

93 Vâkîdî, II, 838.

94 Nisâ 4/58.

95 Vâkîdî, II, 838.

Ölüme Mahkûm Edilen İslâm Düşmanları

Resûlullâh sekiz erkek ve dört kadının nerede yakalanırlarsa öldürülmelerini emretmişti. Bu müşriklerden üçü öldürülmüştür. Kalanlar ise af dilemişler ve affedilip müslüman olmuşlardır. Mekkeli önde gelen müşriklerden olan Safvân b. Ümeyye kanı heder edilenler arasında yer alıyordu. Son âna kadar da saldırgan tavrını devam ettirmişti. Mekke fethedilince gemiyle Yemen'e kaçmak için Cidde'ye gitti. Safvân b. Ümeyye'nin eski arkadaşı ve kabiledaşı Umeyr b. Vehb (24/645 [?]) onun için Resûlullâh'tan emân istemişti. Resûlullâh emân verdiğini bildirdi. Bu emânın gerçekliğinin ispatı olarak da sarığını veya hırkasını Umeyr b. Vehb ile göndermişti. Umeyr Şuaybe limanında Safvân'a yetişip Resûlullâh'ın insanların en faziletlisi, en iyisi, en yumuşak huylusu ve en hayırlısı olduğunu söyleyerek Safvân'ı bu emânı kabul etmeye iknâ etmiştir. Safvân b. Ümeyye Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmış ve iki ay muhayyer bırakılmasını istemiş; Resûlullâh ona dört ay mühlet takdir etmiş ancak çok geçmeden müslüman olarak müellefe-i kulûbdan sayılmıştır.⁹⁶

Mekke'nin fethi gününde müslüman olan Ümmü Hakîm bint Hâris b. Hişâm da Yemen'e kaçan eşi İkrime b. Ebî Cehl'i geri getirip affedilmesini ve müslüman olmasını sağlamıştır.⁹⁷

Kureyş kabilesinin en büyük şâirlerinden olup sürekli müslümanları şiirleriyle hicveden Abdullah b. Ziba'ra da önce Negrân'a kaçmış; sonra geri gelerek affını isteyip müslüman olmuş ve Resûlullâh'ın huzurunda onu medheden şu şiiri söylemiştir:

Çünkü sen merhamet eden ve merhamet olunmuş kimsesin
Senin üzerinde melikin ilminden bir işaret vardır
O ak bir nurdur ve mühürlenmiş bir hatemdir
Sana, muhabbetten sonra şeref için burhânını verdi
İlâhın burhânı ise büyüktür
Şehâdet ettim ki senin dinin doğrudur, gerçektir
Sen ise kullar içinde yücesin, büyüksün
Allah şehâdet eder ki Ahmed Mustafâ'dır
Kendisine iyiler arasında ve ilgi ile bakılmaktadır, âlicenâbdır
Bir efendidir ki onun binası Hâşim'den yükselmiştir
Bir fer'dir ki zirvede ve asıllar içinde yer almıştır.⁹⁸

96 İbn Kesîr, VI, 586.

97 İbn Kesîr, VI, 560.

98 İbn Kesîr, VI, 587-8. Şiirin çevirisinde Türkçe tercümesinden istifade edilmiştir. Bk. İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi*, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, IV, 518.

Fetih Sonrası Mekkeliler'in Bey'ati

Hiz. Peygamber ögile namazını kıldıktan sonra Safâ tepesinde Mekkeliler'den Allah'ın ve Resûlü'nün emirlerine güçleri yettiğince uymak şartıyla bey'at almıştır. Hiz. Ömer de ondan biraz aşığında oturarak Mekkeki hanımların bey'atini kabul etmiştir. Mekke'nin fethi günü kadınlardan alınan bey'atin şartları Mümtehine sûresinin 12. âyetinde açıklanmıştır: *"Ey Nebî! Mü'min kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, hiçbir iyi işte sana karşı gelmemek konusunda sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman, bey'atlerini kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."*⁹⁹

O gün bey'at eden hanımlar içinde yer alan Hiz. Hamza'nın şehid edilmesi için and içen ve nâşına eziyet eden Hind'in bey'ati özellikle tafsilatlı olarak anlatılmıştır. Hind Hiz. Hamza'ya yaptıklarından dolayı korkup kılık değiştirerek gelmiştir. Hiz. Peygamber Mümtehine sûresinin 12. âyeti uyarınca "Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak üzere bana bey'at ediniz" deyince Hind: "Allah'a yemin ederim sen erkeklerden almadığın bir sözü bizden alıyorsun. Fakat bununla birlikte biz sana böyle bir söz veriyoruz" demiştir. Hiz. Peygamber: "Ve hırsızlık etmemek üzere" deyince bu sefer Hind: "Allah'a yemin ederim, Ebû Süfyân'ın malından şunları şunları almıştım" dedi. Ebû Süfyân da orada bulunuyordu. "Geçmiş olana gelince o sana helâldir" dediğinde Resûlullâh Hind'i tanımıştır. Bu esnada Hind: "Evet ben Hind'im geçmiş olanları bağışla! Allah da seni bağışlasın!" dedi. Resûlullâh bey'ate devam ederek: "Ve zinâ etmeyeceksiniz" deyince Hind: "Hür bir kadın hiç zinâ eder mi?" demiştir. Hiz. Peygamber: "Çocuklarımızı da öldürmeyeceksiniz" buyurunca bu sefer de Hind: "Biz onları küçükken büyüttük, sen büyüdükten sonra Bedir'de öldürdün, sen ve onlar durumu daha iyi biliyorsunuz" der. Bunun üzerine Hiz. Ömer gülmüştür. Hiz. Peygamber devamla: "Ellerinizin ve ayaklarınızın arasında uydurup düzeceğiniz bir bühtan ve iftirada bulunmayacaksınız" dediğinde Hind: "Allah'a yemin ederim ki, iftirada bulunmak çirkin bir şeydir. Bununla birlikte kısmen bağışlamak daha bir güzel." Hiz. Peygamber devam ederek: "Mâruf olan hiçbir şeyde bana karşı gelmeyeceksiniz" buyurur ve Hind bunun üzerine: "Biz buraya sana isyan etmek amacıyla gelip oturmadık" der. Nihayet Resûlullâh Hiz. Ömer'e: "Onlarla bey'atleş" diyerek Mekkeki hanımlar için Allah'tan mağfret diledi.

Müellefe-i Kulûb

Mekke'nin fethi ile hicret sona ermiş ve muhâcirlik nihâyetlenmiştir.

99 Mümtehine 60/12.

Mekkeliler teslim olmuşlar ve Resûlullâh'ın umûmî affı ile de serbest bırakılmışlardır. Fetihden sonra müslüman olan Mekkeliler müellefe-i kulûb olarak kabul edileceklerdir. Müslümanların o gün ilk kez karşı karşıya kaldıkları müellefe-i kulûb kavramı kılıç karşısında İslâm dairesine giren, ancak İslâmlaşmaları belirli bir süreç alan ve kalplerini İslâm'a alıştırmak için kendilerine ganimetten önemli bir miktar hisse ayrılan kişileri ifade etmekteydi. Nitekim Hz. Peygamber Fetih günü müslüman olan Mekkeliler'e Huneyn seferinin ganimetinden özellikle başta bulunmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de Tevbe sûresinin 60. âyetinde¹⁰⁰ geçen müellefe-i kulûb ifadesi, kendilerine zekâtтан hisse ayrılan topluluklardan birisi olarak sayılmıştır. Âyetteki anlamıyla irtibatlı olarak da "maddî ihsanda bulunmak suretiyle gönüllerinin İslâm'a ve müslümanlara karşı yumuşatılması arzulanayan gayr-i müslimleri, kendilerinin veya bağlularının İslâm'ı benimsemesi umulan yahut zarar vermelerinden korkulan veya düşmana karşı himayeleri istenen nüfuz sahibi kimseleri ve dinde sebat etmeleri arzulanayan yeni mühtedileri belirtmek için kullanılmıştır".¹⁰¹

Hudeybiye anlaşmasında Hz. Peygamber'in siyasi gücünü tanımak mecburiyetinde kalan ve artık savaş meydanında müslümanların karşısında varlık gösteremez hâle gelen muannid müşrik tâifesi Mekke'nin fethedildiği gün putlarla birlikte hükümlerini yitirip yıkılıp gitmişlerdi. Bir taraftan büyük bir lütuf ve merhamet ihsânı ile affa uğrayıp hürriyetlerini kazanmışlar ancak diğer taraftan bey'at ederek mutlak itaat arz edip boyun eğmekle birlikte o günü yaşamaktansa ölümü tercih eder duruma gelmişlerdir. Mecburiyet tahtında dilleriyle Hz. Peygamber'in Allah'ın resûlü olduğunu ikrâr etseler bile kalpleri henüz tasdikte karar kılmamıştı.

Müellefe-i kulûbün henüz istikrar bulmayan bu iman sancılarını ortaya koyan örnekler kaynaklarda yer almaktadır. Özellikle Kâbe'de yükselen ezân-ı şerif ve vaktiyle işkenceyi revâ gördükleri bir siyâhî kölenin müezzin olması Mekke eşrafının ilk anda ünsiyet kesbetmesi mümkün olan bir sahne değildi. Fetih günü Resûlullâh (s.a.v.) Hz. Bilâl'den Kâbe'nin üstüne çıkıp öğle ezânını okumasını istediğinde bazı Mekkeliler olanı biteni çevredeki tepelerin üzerinden izlemekteydiler. Bilâl-i Habeşî ezânı okurken "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh" şehâdetini zikrettiğinde Ebû Cehil'in kızı Cüveyriye'nin hâkim olamadığı hisleri dilinden şöyle dökülmüştü: "Babam, Bilâl'in Kâbe üzerindeki bu seslenişini görmediği için Allah ona gerçekten ikramda bulunmuştur." Bir deyişe

100 Tevbe 9/60: "Sadakalar (zekatlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda cihâd edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

101 Cengiz Kallek, "Müellefe-i Kulûb", *DİA*, XXXI, 475-476.

göre de şöyle söylemiştir: “Allah Muhammed’in şânını yükseltmiştir. Bize gelince biz de namaz kılacağız fakat sevdiklerimizi öldürenleri de sevemiyoruz.”

Osman b. Esed’in kardeşi Hâlid b. Esed de gördükleri karşısında duyduğu hoşnutsuzluğu şöyle dışa vurmaktaydı: “Bugünü görmediği için Allah babama gerçekten ikramda bulunmuştur.” Hâris b. Hişâm ise: “Keşke bugünden önce ölmüş olsaydım” demişti. Daha sonra bu şahsiyetlerin hepsi Müslüman olmuşlardır. Yine Ümeyyeoğullarından olup Mekke’nin eşrâfî arasında yer alan Saîd b. Âs oğullarından birisi: “Allah Saîd’e ikramda bulundu. Şu siyâhî adamın Kâbe’nin damında söylediği sözleri işitmeden önce Saîd’in canını aldı.”¹⁰²

Diğer taraftan Allah Resûlü’nün şehrin hâkimi durumuna gelmesini ve fetih ordusunun şehri İslâm’a açmasını bir türlü hazmedemeyenler olmuş ve bir fırsatını bulup Hz. Peygamber’in canına kasetmeye yeltenmişlerdir. Mekke’nin fethi günü durumu henüz içine sindiremeyen Ebû Süfyân’ın bir kenara ilişmiş bir vaziyette kendi kendine “Acaba Muhammed’e karşı bir ordu mu toptasam?” dediği esnada yanına gelen Resûlullâh’ın onun iki omzunun arasına vurarak “Eğer öyle yaparsan Allah seni rüsvâ eder” buyurduğu bilinmektedir. Bu sözleri duyan ve şaşırان Ebû Süfyân ise hayretini şu cümlelerle dile getirir: “Şu ana kadar senin resûl olduğuna inanmamıştım; ama şimdi inanmış bulunuyorum.”¹⁰³

Ebû Süfyân’ın bir diğer şehâdetine dâir anlatılan hâdiseler Fetih gecesinde gerçekleşmiştir. Müslümanlar, sabaha dek tekbir ve tehlil getirip Kâbe’yi tavaf ederlerken Ebû Süfyân karısı Hind’e “Bütün bu olanların Allah katından olduğuna inanıyor musun?” diye sorduğunda Hind inandığını söylemiştir. Ertesi sabah Resûlullâh, akşam Hind ile aralarında geçen konuşmayı haber verdiğinde Ebû Süfyân şaşkınlığını gizleyememiş ve Son Nebi’nin Allah’ın resûlü olduğuna dâir şehâdetini açığa vurmuştur.¹⁰⁴

Hiz. Peygamber’in mevcudiyetine tahammül edemeyenlerden birisi de Fedâle b. Umeyr b. Mülevvîh el-Leysi olmuştu. Kâbe’yi tavaf etmekte olan Hiz. Peygamber’i öldürmek niyetiyle yavaş yavaş yanına kadar gelmiş ve Hiz. Peygamber ona dönüp “*Sen Fedâle misin?*” diye ânî bir suâl yöneltmiş o da şaşkınlıkla evet diyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine Resûlullâh Fedâle’ye içinden neler geçirdiğini sormuş, o da Allah’ı zikrettiğini söylemiştir. Bu sözleriyle doğruyu aksettirmediğini yüzüne vurmak üzere Hiz. Peygamber gülerek “Allah’a tevbe et” buyurmuş ve elini göğsünün üzerine koymuştur. İşte o esnada Fedâle’nin kalbine sekîne iner ve şöyle der: “Vallâhi o benim için Allah’ın yarattığı her şeyden daha sevgili hâle gelinceye kadar elini sadrımdan kaldırmadı.” Fedâle’nin bu hâdiseyi anlatırken

102 İbn Kesîr, VI, 575.

103 İbn Kesîr, VI, 576.

104 İbn Kesîr, VI, 577.

söylediği şiirde o gün, putların kırıldığı Fetih günü olarak tarif etmiştir. Onun ifadelerine göre o gün Muhammed'i ve ona inananları gören Allah'ın dininin apaçık parlaklığına ve şirkin de kapkara yüzüne şahid olmuştur.¹⁰⁵

Resûlullâh Kâbe'ye girdiğinde ve Bilâl-i Habeşî ezân okuduğunda orada bulunan müşrikler veya yeni müslüman olan ama henüz müellefe-i kulûb konumundaki Kureyşliler Mescid-i Harâm'da olanları esfle izliyorlardı. Ebû Süfyân b. Harb, o gün yirmi bir yaşlarında olan Attâb b. Esîd el-Ümevî -ki Resûlullâh onu Huneyn gazvesine giderken Mekke'de vâli atayacaktır-, Ebû Cehil'in kardeşi ve Hâlid b. Velid'in amcasının oğlu olan Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî aralarında konuşuyorlardı. Attâb "Allah babam Esîd'e ikramda bulundu ki ezân sesini duymadı. Çünkü böyle bir şey onu hiddetlendirirdi" derken; Hâris "Vallâhi, Muhammed'in hak yolda olduğunu bilseydim ona tâbî olurum" şeklinde düşüncelerini paylaşıyordu. Ebû Süfyân ise o âna kadar şahid olduklarından hareketle "Ben bir şey demem. Eğer bir şey diyecek olsam şu çakıl taşları bile sözlerimi Muhammed'e duyurur" sözleriyle Allah Resûlü'nün vahye muhatab bir nebî oluşuna şehâdetini itiraf etmiştir. Nitekim; yanlarına uğrayan Resûlullâh konuştuklarınızı biliyorum diyerek ne söylediklerini bir bir anlatmıştır. Hâris ve Attâb da, aralarında konuştuklarını kendilerinden başka duyanın olmadığını söyleyerek onun Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet ettiklerini açıkça dile getirmiş oldular.¹⁰⁶

Bilindiği üzere; Mekke'nin fethinin on yedi gün sonra 6 Şevval 8 (27 Ocak 630) tarihinde, daha müslümanlar Mekke'den ayrılmamışken Hevâzin kabilesi Tâifli Sakîf kabilesi ile işbirliği yaparak Hz. Peygamber'e ve müslümanlara karşı savaş açmış ve büyük bir ordu ile Huneyn'de toplanmışlardı. Resûlullâh Mekke'nin fethine katılan ordusu ile beraber ancak bu sefer yeni müslüman olan Mekkeliler'in de katılımıyla Huneyn'e hareket etmişti. Hevâzin'in güçlü saldırısı karşısında İslâm ordusu dağılıp kaçtığında müellefe-i kulûb da savaş meydanını terketmiş, aralarında bu duruma sevinenler ve İslâm'dan dönenler olmuştur.¹⁰⁷ Tevbe sûresinin 25. âyetinde¹⁰⁸ Müslümanların Huneyn savaşındaki söz konusu tutumlarına işaret edilmiştir. İşte bu esnada kaçanları tekrar savaş meydanına geri döndürmek üzere çağırıda bulunan Hz. Peygamber, amcası Hz. Abbâs'tan özellikle Akabe Bey'ati'ne katılan Ensâr'a ve Ashâbû's-semûre (Ashâbû's-

105 İbn Hişâm, III-IV, 417.

106 İbn Hişâm, III-IV, 413.

107 İbn Hişâm, III-IV, 443-444.

108 Tevbe 9/25: "Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisin geriye dönüp kaçmıştınız."

şecere) seslenmesini istemiştir. Bu çağrı üzerine Ensâr ve ashâbü's-şecere "Lebbeyk" nidâlarıyla Resûlullâh'ın etrafından tekrar toplanıp kenetlenmişler ve Huneyn Gazvesi galibiyetle neticelenmiştir.¹⁰⁹ Böylece Huneyn Gazvesi hem ashâbü's-şecerenin hem müellefe-i kulûbün sınanıldığı bir ortam olmuştur; ayrıca müellefe-i kulûbun tutumlarının tam olarak anlaşılması noktasında da bir kıstas oluşturmuştur.

Müellefe-i kulûbün ilerleyen zamanda samimi müslümanlar olduklarına dâir örnekler mevcuttur. Ancak Fetih'ten önce infâk edip cihâd edenlerle Fetih'ten sonra infâk ve cihâd edenlerin bir olmayacağı ve öncekilerin azîm bir dereceye sahip buldukları Kur'ânî bir hüküm olarak varlığını koruyacak ve aradaki farkın ortaya çıkması sebebiyle Mekke'nin fethi bir ayırt oluşturacaktır: *"Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı (cenneti) vâdetmiştir. Allah bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."*¹¹⁰

"Hayatım ve Ölümüm Sizin Yanınızdadır": Medine'ye Dönüş

Hz. Peygamber Mekke'de kaldığı süre zarfında dört rek'atlı namazları iki rek'at olarak kasr etti.¹¹¹ Civar bölgelerdeki putların yıkılıp yok edilmesi için birlikler gönderdi. Câhiliye zamanında sahil tarafında, Medine'ye 15 km. mesafedeki Müşellel dağının başında Evs ve Hazrec kabilelerinin putu olan Menât 25 Ramazân 8 (16 Ocak 630) tarihinde Hz. Peygamber'in görevlendirdiği Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî tarafından ortadan kaldırılmıştır.¹¹² Mekke'den Irak'a giderken doğu istikametinde kalan Nahleîşâmiye bölgesindeki Hurâd vâdisinde bulunan Uzzâ adlı put Hâlid b. Velid tarafından yok edilmiştir.¹¹³ Kadın sûretinde tasvir edilen ve Mekke ile Tâif arasındaki Batn-ı Nahle'de Ruhât denilen yerde bulunan ve Hüzeyl, Kinâne, Müzeyne ve Hemdân kabileleri tarafından tapınılan Süvâ'a putu da Amr b. Âs tarafından parçalanmıştır.

Hicâz bölgesinde hâkim olan güçlü kabilelerden birisi olan Hevâzin, Mekke'nin fethinden sonra İslâm karşısındaki son kale olarak Tâifliler'le iş birliği yaparak savaş ilân etmişlerdi. Hz. Peygamber'in Mekke'den çıkardığı ashâb-ı kirâm ve müellefe-i kulûbün katıldığı ordu karşısında, Huneyn gazvesinde Hevâzinliler mağlup olmuşlardır. Ardından Tâif kalesi kuşatılmış ancak bir

109 Müslim, "Cihâd", 76-81.

110 Hadîd 57/10.

111 Vâkîdî, III, 889.

112 Taberî, II, 164.

113 İbn Hişâm, III-IV, 436.

ay sonra kuşatmanın kaldırılmasına karar verilmiştir. Resûlullâh Ci'râne'de bekleyen Hevâzin ganimetlerini taksim ettikten sonra burada ihrâma girmiş ve tekrar Mekke'ye dönerek umre yapmıştır.

Bu süreçte Hz. Peygamber'in ana vatani olan Mekke'yi fethetmesi ve Mekkeliler'i affedip iyilikle muâmele etmesi üzerine artık burada yaşamaya başlayıp Medine'ye dönmeyebileceği hususunda Ensâr-ı kirâm endişeye kapılmışlardı. Hz. Peygamber Safâ tepesinde bulunduğu sırada bu endişelerini dillendiriyor ve üzüntülerini paylaşıyorlardı. Hz. Peygamber onların endişesini anlamış ve duâsını bitirince "Ey Ensâr topluluğu! Ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm. Sizin şehrinize hicret ettim. Maâzallâh! Hayatım ve ölümüm sizin yanınızdadır" buyurmuştu.¹¹⁴ Bu müjdeyi alan Ensâr, Resûlullâh'a olan muhabbetleri dolayısıyla ondan ayrılmak istemediklerini söyleyerek sevinçten ağlamışlardır.

Hz. Peygamber muhâcirler ve ensârla birlikte Zilkâde ayının sonlarına doğru Medine'ye döndü. Mekke'nin fethi artık müslümanların bölgedeki üstünlüğünün ilânı demektir. Dokuzuncu senenin Receb ayında Tebük'te Bizans'ın karşısına çıkıldı. Aynı yıl Tâif'te mukîm olan Sakîfliler müslüman oldular. Zilhicce ayında Hz. Ebû Bekir hac emri tâyin edildi ve müslümanlar hac ibadetini ifâ ettiler. Bu esnada Mekke'de Hz. Ali tarafından bayramın birinci günü, Mina'da tebliğ edilen Tevbe sûresinin ilk yirmi sekiz âyeti gereğince müşriklerin bundan sonra Kâbe'yi ziyaretleri yasaklandı.¹¹⁵ Putlardan temizlenen Kâbe böylece müşriklerden de berî kılınmış oldu. Hz. Peygamber'le anlaşmaları bulunanların anlaşmanın süresi nihayete erinceye kadar haklarını kullanabilecekleri, daha sonra müslüman olmadıkları takdirde can güvenliklerinin kalkacağı bildirildi.¹¹⁶ Bu ültimatoma kısa sürede tesirini gösterdi ve Arap yarımadasının her tarafından kabileler Medine'ye heyetler göndererek fevc fevc Allah'ın dînine girdiler¹¹⁷ veya cizye¹¹⁸ anlaşması yaptılar. Onuncu yıla gelindiğinde ise Mekke Resûlullâh ile birlikte 120.000 müslümanın haccına şâhitlik edecektir.

Sonuç

Şâir sahâbî Büceyr b. Züheyr o günü şiirinde "Hayırlı Nebî'nin Fetih günü"¹¹⁹ olarak tavsif ederken kahramanlık şiirleri ile tanına diğer bir sahâbî Abbâs b.

¹¹⁴ İbn Hişâm, III-IV, 416.

¹¹⁵ Tevbe 9/28.

¹¹⁶ Tevbe 9/1-2, 4-5.

¹¹⁷ Nasr 110/1-2.

¹¹⁸ Tevbe 9/29.

¹¹⁹ İbn Hişâm, III-IV, 426.

Mirdâs “Muhammed’in Fetih günü”¹²⁰ şeklinde anmıştı. Nasıl ki hicret Hakk ile bâtil arasındaki kesin çizgi ise Mekke’nin fethi de tevhid ve şirkin mümessili olan mü’min ile müşriğin tanımlanması anlamında bir hüküm çizgisi olmuştur. Artık şirkin sığınacağı bir melce’ kalmamıştır.

Bilindiği üzere; Kâbe âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk beyttir; beytül-muharramdır.¹²¹ Kâbe açlığı gideren ve korkudan emîn kılan beyttir.¹²² Kâbe kıbledir; bütün vecihleri kendinde toplayandır.¹²³ Mekke, Bekke’dir;¹²⁴ yani hac zamanı kalabalıkların doldurduğu şehirdir. Kâbe Hz. İbrâhim’in dâvetiyle mü’minlerin ziyaretgâhıdır. Mekke, Hz. İbrâhim’in zürriyyetinin meskenidir; onun duâsının kabulü ile insanların meylettiği, kıyâmete kadar haccedeceği ve rızıklandığı yerdir.¹²⁵ Mekke Ümmü’l-Kurâ’dır;¹²⁶ bütün şehirlerin anasıdır. Ümmet-i Muhammed’i kendisinde toplamıştır. Mekke beledü’l-emîndir; güvenli şehirdir. Emîn haremendir.¹²⁷ Mekke şifâ menbaı mübârek zemzemin kaynağıdır.¹²⁸ Mescid-i Harâm şirkten beridir.¹²⁹ Fetihle Kâbe aslına ircâ edilmiş ve tevhide açılmıştır. Mekke’de müslümanlar muzaffer kılınmıştır.¹³⁰ Fetihle kiblede tevhid olunmuştur. Fetihle kalbler İslâm’a açılmıştır. Fetihle İslâm cihânşümûl tebliğe erişmiştir. İslâm seçilmiş din olarak teklifiğini¹³¹ ve Hz. Peygamber (s.a.v.) hâtemü’n-nebi¹³² olarak risâletini Fetih’le mühürlemiştir.

120 İbn Hişâm, III-IV, 405-6.

121 Âl-i İmrân 3/96; İbrâhîm 14/37.

122 Kureyş 106/3-4.

123 Bakara 2/144.

124 Âl-i İmrân 3/96.

125 İbrâhîm 14/37; Hac 22/27.

126 En’âm 6/92.

127 Tîn 95/3; Bakara 2/126; İbrâhîm 14/35; Ankebût 29/67.

128 Buhârî, “Enbiyâ”, 9.

129 Tevbe 9/28.

130 Fetih 48/24.

131 Mâide 5/3.

132 Ahzâb 33/40.

KAYNAKÇA

- el-Buhârî**, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim (ö. 256/870), *el-Câmiu'l-müsnedü's-sahihu'l-muhtasar* (nşr.), I-VI, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1407.
- Efendioğlu**, Mehmet, "Sâbikûn", *DİA*, XXXV, 344-345.
- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır**, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-VIII, Diyanet İşleri Reislîği, Matbaai Ebüzziya, İstanbul 1936.
- İbn Asâkir**, Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen (ö. 571/1176), *Târîhu Dımaşk* (nşr. Amr b. Ğurâme el-Umrevî), I-LXXX, Dâru'l-Fikr, 1415/1995.
- İbn Hişâm**, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm el-Hımyerî (ö. 213/829), *es-Sîretü'n-nebeviyye* (nşr. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr.), I-II, Mektebetü Mustafâ el-Bâbi'l-Halebî, Mısır 1375/1955.
- İbn Hişâm**, *İslâm Tarihi Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi* (çev. Hasan Ege), I-IV, Kahraman Yayınları, İstanbul 1985.
- İbn Kesîr**, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr ed-Dımaşkî (ö. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XV, Dâru'l-Fikr, 1407/1986.
- İbn Kesîr**, *Büyük İslâm Tarihi* (çev. Mehmet Keskin), I-XIV, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994.
- İbnü'l-Esîr**, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (630/1233), *İslam Tarihi: el-Kâmil fi't-Târih* (trc. Ahmet Ağırakça), I-VIII, Bahar Yayınları, İstanbul 1986.
- Kallek**, Cengiz, "Müellefe-i Kulüb", *DİA*, XXXI, 475-476.
- el-Makrîzî**, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ali el-Hüseynî (ö. 845/1441), *İmtâu'l-esmâ* (nşr. Muhammed Abdulhamîd en-Nemîsî), I-XV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1420/1999.
- Müslim**, Ebü'l-Hasen Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri (ö. 261/875), *el-Müunedü's-sahihu'l-muhtasar bi nakli'l-'adl ani'l-'adl ilâ Resûlillâh* (nşr. Heyet), I-VIII, Dâru'l-Cil, Beyrut.
- eş-Şâmî**, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî (ö. 942/1535), *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-'ibâd* (nşr. Âdil Ahmed, Ali Muhammed Muavvið), I-XII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1414/1993.
- et-Taberî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî (ö. 310/923), *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (nşr. Muhammed Ebü'l-Faz İbrâhim), I-XI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1407.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (ö. 279/893), *es-Sünen* (nşr. Heyet), Dâru't-Te'sîl, 1435/2015.

el-Vâkıdî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî (ö. 207/823), *el-Meğâzî* (nşr. Marsden Jones), I-III, Dâru'l-İlmî, Beyrut 1409/1989.